

Л. М. Іваніченко

СТАНКО В. Н. ЯК ОРГАНІЗАТОР СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Ключові слова: В. Н. Станко, палеоліт Північно-Західного Причорномор'я, історичний факультет ОНУ, історія первісного суспільства, Анетівка, Дикий Сад, Мирне, етногенез.

Ключевые слова: В. Н. Станко, палеолит Северо-Западного Причерноморья, исторический факультет ОНУ, история первобытного общества, Анетовка, Дикий Сад, Мирное, этногенез.

Key words: V. N. Stanko, palaeolith of North and West Prichernomorje, historical faculty of Odesa National University, history of the primitive society, Anetovka, Dikiy Sad. Mirne, ethnogenesis.

Видатний американський вчений та винахідник Томас Едісон якось сказав: «В геніальності 1 % таланту і 99 % праці» [1]. Саме постійна праця була запорукою успіху відомого археолога другої половини ХХ ст., вченого зі світовим ім'ям — Володимира Никифоровича Станко.

За високі досягнення в області первісної археології В. Н. Станко отримує визнання вітчизняних та зарубіжних науковців. У 1995 р. його обирають дійсним членом Російської народної академії наук; 1997 р. вчений стає лауреатом державної премії України в області науки і техніки та отримує Міжнародну премію «INTAS». Тому не дивно, що вітчизняні та зарубіжні дослідники більшу увагу приділяють характеристиці В. Н. Станко як видатного археолога. Це спонукало автора більш повно розкрити освітянську діяльність знаменитого професора, де заслуг було не менше, ніж в археологічних дослідженнях.

Незважаючи на світове визнання В. Н. Станко, до сих пір не існує узагальнюючої праці, яка б створила цілісну картину діяльності вченого як освітянського діяча і розкрила невідомі факти з його біографії згідно з даною темою.

Найбільш вагомий внесок у дослідженні цієї проблеми був зроблений М. В. Агбуновим [2, С. 369–376], О. А. Пригарінім [12, С. 293, 294], К. В. Горбенко та А. І. Смирновим [4, С. 378–379]. У працях перших двох дослідників містяться основні відомості про діяльність В. Н. Станко у руслі вищої освіти в м. Одесі, у двох останніх — освітянська діяльність в м. Миколаєві. Фрагментарні відомості з досліджуваного питання можна зустріти у працях О. А. Бачинської [3, С. 10], Г. В. Григорьєвої [5, С. 16], О. М. Дзиговського [6, С. 163, 165], А. В. Шабашова [15, С. 125] та ін. Короткі згадки про В. Н. Станко як педагога містяться у споминах про нього [11, С. 341] та у загальних виданнях з історії Одеського університету імені І. І. Мечникова [9, С. 184–186, 217–218].

Метою роботи є розкриття чинників, які спричинили формування В. Н. Станко як педагога, керівника в системі університетської освіти та характеристика заслуг вченого як освітянського діяча.

Вивчення освітянської діяльності В. Н. Станко дозволяє отримати більш повне уявлення про розвиток системи вищої освіти на Півдні України та роль вченого у формуванні наукових підрозділів окремої території.

Великою заслугою у становленні В. Н. Станко як педагога є його знайомство з такими блискучими археологами, як С. М. Бібіков та П. Й. Борисковський. Доля звела В. Н. Станко з цими видатними діячами, коли він переводиться з історико-філологічного факультету Ростовського університету на історичний факультет ОДУ імені І. І. Мечникова. У 1959 р. в Одесу приїхала ленінградська експедиція під керівництвом П. Й. Борисковського. Почалися розкопки кам'яного віку Велика Аккаржа (сmt Великодолинське). В. Н. Станко, який прийняв участь у розкопках, став прислухатися до порад вченого і під його впливом зайнявся первісною археологією. Про вплив П. Й. Борисковського на світогляд та професійні навички В. Н. Станко було описано у його авторській статті «П. И. Борисковский и становление палеолитоведения в Одессе (воспоминания ученика)» [13, С. 49, 50, 52]. Коли В. Н. Станко вступає в аспірантуру до Києва (Інститут археології АН УССР, то його під своє керівництво бере інший талановитий археолог — С. М. Бібіков.

Сергій Миколайович Бібіков володів глобальним мисленням, був найвеличнішим генератором ідей в археології [14, С. 78]. Все, чому вчили С. М. Бібіков та П. Й. Борисковський, стали благодатною основою для формування В. Н. Станко як вченого і як педагога.

Достроково і блискуче захистивши у 1967 р. кандидатську дисертацію, В. Н. Станко повертається до м. Одеси. Місцем праці у якості спершу старшого викладача, а потім доцента, стає кафедра історії стародавнього світу та середніх віків ОДУ імені І. І. Мечникова. Вже не було М. Ф. Болтенко. Кафедрою завідував П. Й. Каришковський, він став справжнім духовним наставником молодого вченого. В. Н. Станко багато в чому став першопроходцем. Він розробив і почав читати спільні курси «Історія первісного суспільства», «Основи археології», «Основи етнографії», спецкурси з давньої історії та археології. При цьому в повній мірі розкрилися його викладацькі здібності. П. Й. Каришковський читав блискуче класичні лекції. В. Н. Станко теж чудово читав лекції, але при цьому він ще активно спонукав студентів до наукових занять. За споминами М. В. Агбунова, В. Н. Станко був прекрасним лектором. Він не просто читав лекції, а розповідав, спілкувався зі студентами, обговорював різні питання. Студенти любили його лекції, заслуховувалися, закидали питаннями. Але при цьому боялися йти до нього на екзамен. Доцент був суворим. Бувало, деякі студенти здавали йому «Історію первісного суспільства» по два, а то і по три рази [11, С. 341].

О. Б. Дьомін, в минулому студент В. Н. Станко, згадує, що йому важко було здавати «Історію первісного суспільства» — «це були все ж складні питання, в основному, пов'язані зі знанням різних історіографічних точок зору з тої чи іншої проблеми... майже 50 % студентів отримали незадовільні оцінки» [7, С. 31]. З такого важливо жорсткого відліку і почалася викладацька діяльність В. Н. Станко.

Студенти обов'язково повинні були проходити практику, яка відбувалася на основі палеолітичного заgonу ОДУ (1969–1976 рр.) у поселенні Мирне. Але дуже скоро з'ясувалося, що знань, отриманих на лекціях, для практичної археологічної діяльності не було достатньо. Володимир Никифорович знаходить своє розв'язання проблеми — створює свого роду семінар

з методики археологічних досліджень. Спочатку на семінар приходили студенти з молодших курсів, потім старшокурсники і навіть робітники Археологічного музею [7, С. 31]. Завдяки цим заняттям почали свій шлях ряд відомих на сьогодні археологів. Студенти не тільки слухали теоретичні питання з первісної археології, а і набували практичні навички: вчилися малювати кремені і кераміку, займалися морфологією каміння. О. Б. Дьомін зазначає, що найцікавішим було дізнаватися з доповідей В. Н. Станко про новітні археологічні відкриття і теоретичні розробки радянських та зарубіжних дослідників [7, С. 31]. За допомогою такої підготовки і практики у с. Мирному було виховано кілька поколінь студентів, які до сих пір із вдячністю та захватом згадують про трудове та моральне виховання суворим професором [10, С. 458].

Викладацька робота та самостійні археологічні дослідження дали можливість для швидкого становлення В. Н. Станковчителя. З'явилися перші учні. Але багатогодинна лекційна навантаження, відірваність від колег та складності поїздок на конференції унеможливили займатися археологією. Неначе на допомогу В. Н. Станко прийшов наступний випадок. В Північно-Західному Причорномор'ї на той час проводилися великі будівні роботи і було просто необхідно розпочати широкомасштабні розкопки курганів. На Інститут археології лягла величезна загрузка. Тому було підтримано ініціативу В. Н. Станко створити в Одесі Відділ археології Північно-Західного Причорномор'я Інституту археології АН України. Створивши великий відділ, вчений зібрав у ньому кращих спеціалістів, а також молодих археологів. За короткий час Відділ став одним з найбільших наукових центрів на півдні України. За період керівництва В. Н. Станко співробітниками було захищено 2 докторські і 7 кандидатських дисертацій, видано 7 монографій і 5 збірників наукових статей [2, С. 371]. Та керівництво великим, багатопрофільним відділом займало багато часу, сил, нервів. Для того, щоб займатися наукою не було вільного часу. І в цей час П. Й. Каришковський знову почав запрошувати В. Н. Станко на кафедру. Такі викладачі, як В. Н. Станко, завжди були потрібні університету. Ще завідуючи Відділом, він почав читати лекції. У 1989 р. В. Н. Станко знову повертається в університет, де

в повній мірі проявився його таланти як організатора системи вищої освіти. Спочатку він працює професором кафедри історії Стародавнього світу та середніх віків. У 1993 р. — створив і очолив одну з перших в Україні кафедру археології та етнографії. Таким чином, В. Н. Станко не тільки піднімає вивчення проблем археології на новий рівень, а і відроджує наукову школу етнографії в Одесі, яка припинила своє існування на поч. 30-х рр. ХХ ст. [14, С. 81]. При кафедрі в тому ж році Володимир Никифорович створив лабораторію археології і етнографії Степової України. Там студенти практично оволодівали професійними знаннями і вміннями на основі знайомства з матеріалами археологічних і етнографічних експедицій [10, С. 459]. Зараз в Лабораторії зберігаються багаті колекції, здобуті в результаті досліджень Причорноморської експедиції під керівництвом В. Н. Станко пам'яток кам'яного віку долини ріки Бакшали (Анетівка-1, Анетівка-2, Анетівка-13, Анетівка-22, а також матеріали більш ніж 20 стоянок кам'яного віку цього ж регіону) [2, С. 372].

В період роботи на факультеті В. Н. Станко виховує ряд молодих спеціалістів в області археології і етнографії, створюючи кадрову основу для подальшого розвитку факультету [14, С. 81]. Професор В. Н. Станко також розробив і став читати ряд спецкурсів: з теорії археології та методики обробки археологічних матеріалів, проблеми антропосоціогенезу, археології кам'яної доби Північного Причорномор'я тощо [8, С. 112].

У 1994 р. археолога В. Н. Станко було обрано деканом історичного факультету, де він розпочинає бурхливу і плідну діяльність. Вчений добивається відкриття нових спеціальностей «Археологія» і «Етнологія». У 1996 р. В. Н. Станко створив і очолив Спеціалізовану Раду із захисту кандидатських дисертацій, а з 1999 р. — і докторських дисертацій. Професор зумів провести десятки засідань, в результаті яких багато вчених стали кандидатами і докторами наук. Також почали проводитися всеукраїнські і міжнародні конференції по історії, археології та етнології. За період роти В. Н. Станко в ОДУ були налагоджені тісні міжнародні зв'язки з університетами США, Англії, Німеччини, Франції та інших країн. Почалися спільні археологічні дослідження за рахунок фінансування по західноєвропейським грантам. Завдяки такій ініціативності В. Н. Станко

історичний факультет став одним з найбільших наукових центрів України.

За цей час виросла наукова школа В. Н. Станко. Він підготував більше десяти кандидатів наук, серед яких С. П. Смолярнінова, М. П. Оленковський, О. В. Сминтина, В. Г. Кушнір, Н. О. Петрова, І. В. Піструїл, Д. В. Кюсак.

У 2004 р. професор В. Н. Станко повернувся до Миколаєва, де працював професором кафедри історії України в Миколаївському державному університеті імені В. О. Сухомлинського. З першого ж дня він повністю віддається роботі і збирає навколо себе колектив археологів. Починається робота над науковою темою «Етногенез та етнічна історія населення степового Побужжя в первісну епоху за даними археології». Водночас В. Н. Станко розробляє документальну базу для створення Лабораторії археології і етнології при науковому відділі університету на базі історичного факультету [4, С. 378]. Лабораторія починає працювати з 2005 р.; її базовими пам'ятками стають Дикий Сад, Анетівка, античне поселення на о. Березань. В. Н. Станко стає керівником лабораторії, науковим консультантом різних напрямків її діяльності.

У 2005 р. Володимир Никифорович починає підготовку до відкриття нових спеціальностей «Класична історія» і «Археологія». Так, восени 2007 р., Інститут історії і права вперше за своє 30-літнє існування прийняв студентів за спеціальністю «Класична історія» [4, С. 379].

У цей же час професор організовує відкриття спеціалізованої ради по захисту кандидатських дисертацій з історії України та всесвітньої історії.

Не полишає В. Н. Станко і викладацької діяльності. Ним були розроблені навчальні плани, програми, теми. Його педагогічна діяльність була націлена на підготовку власних кадрів для факультету. Володимир Никифорович працював виключно з магістрантами та аспірантами. Оцінювання на іспитах проходило у В. Н. Станко тільки за двохбальною системою «4–5». «Людина, яка дійшла до магістратури і аспірантури, просто не заслуговує меншої оцінки», — так говорив професор тим, хто дивився на його екзаменаційні відомості [4, С. 379].

У 2007 р. В. Н. Станко перейшов до Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили і до кінця своїх днів там працював.

Всі ці роки професор допомагав у становленні філії ОНУ І. І. Мечникова в м. Первомайськ Миколаївської області, де читав лекції, здійснював наукове керівництво археологічною практикою студентів в Анетівці-2.

Таким чином, багато років В. Н. Станко виконував велику роботу по формуванню наукових підрозділів на Півдні України: відкриття нових спеціальностей у вузах, наукових лабораторій, формування власної наукової школи, професійна підготовка спеціалістів в області археології та етнології — це далеко не повний список того, що зробив В. Н. Станко для покращення якості вищої освіти. Професор був не тільки гарним керівником, а й талановитим педагогом, що допомогло йому підняти вищу освіту України на новий рівень.

Джерела та література

1. Афоризми [електронний ресурс]. — Режим доступу до тексту: [http://letter.com.ua/sel.php?lit= %C0 %ED %F0 %E8 %20 %C0 %EC %E8 %E5 %EB&limit=251&sort=abc](http://letter.com.ua/sel.php?lit=%C0%ED%F0%E8%20%C0%EC%E8%E5%EB&limit=251&sort=abc)
2. Агбунов М. В. В. Н. Станко как организатор науки // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я. — Вип. 3. — Одеса, 2009. — С. 369–376.
3. Бачинська О. А. Вітаємо ювіляра // Человек в истории и культуре. Сборник научных работ в честь 70-летия лауреата Государственной премии Украины, академика РАЕН, профессора, доктора исторических наук Владимира Никифоровича Станко. — Одесса — Терновка, 2007. — С. 8–10.
4. Горбенко К. В., Смирнов А. И. Владимир Никифорович Станко: последние годы творческого пути // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я. — Вип. 3. — Одеса, 2009. — С. 378–380.
5. Григорьева Г. В., Анисюткин Н. К. Памяти Владимира Никифоровича Станко // Stratum plus. — 2010. — № 1. — С. 15–17.
6. Дзиговський О. М. Станко Володимир Никифорович. Археолог, етнолог, історик // Професори Одеського (Новоросійського) університету. — Т. 4 (Р–Я). — Одеса: Астропринт, 2005. — С. 162–166.
7. Дёмин О. Б. Первые годы преподавательской деятельности В. Н. Станко в Одесском государственном университете им. И. И. Мечникова // Наукові праці: Науково-методичний журнал. — Т. 96. Вип. 83. Історичні науки. Присвячується пам'яті В. Н. Станко (1937–2008), археолога, історика, етнолога, доктора історичних наук, професора, академіка. — Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, 2008. — С. 30–31.
8. Залізник Л. М. Пам'яті Володимира Никифоровича Станко // Археологія. — 2008. — № 2. — С. 111–113.

9. Історія Одеського університету (1865–2000). — Одеса: Астропринт, 2000.
10. Кюсак Д. В., Пригарін О. А. Пам'яті вчителя // ЗІФ. — Вип. 19. — Одеса, 2008. — С. 456–462.
11. Матеріали до біографії (спомини про В. Н. Станко) // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я. — Вип. 3. — Одеса, 2009. — С. 341–344.
12. Пригарин А. А. Памяти учителя // Древности 2006–2008. Харьковский историко-археологический ежегодник. — Харьков, 2008. — С. 292–295.
13. Станко В. Н. П. И. Борисковский и становление палеолитоведения в Одессе (воспоминания ученика) // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я. — Вип. 2. — Одеса, 2009. — С. 48–54.
14. Шабашов А. В. Станко Владимир Никифорович // Видные ученые Одессы. — Вип. 7. — Одесса, 1997. — С. 76–81.
15. Шабашов А. В. Жизнь в науке // Времена и годы. — Вип. 1. — Одесса, 1998. — С. 123–127.

Анотації

Иваниченко Л. М. Станко В. Н. как организатор системы высшего образования на юге Украины.

В статье рассмотрены заслуги выдающегося археолога, историка первобытного общества и этнолога — В. Н. Станко. Основное внимание уделено достижениям этого заслуженного деятеля за годы работы в вузах городов Одессы и Николаева.

Ivanichenko L. M. Stanko V. N. as organizer of the system of higher education in the South of Ukraine.

The article deals with contribution of the outstanding archeologist, historian of the primitive society and ethnologist — V.N. Stanko. Special attention is paid to the achievements of this renowned scientist during his work in universities of Odessa and Nikolaev.